

Teamgids curriculumanalyse

Wijzer in het curriculum

Verantwoording

2026 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteurs:

Liesbeth Pennewaard, Moniek Warmer

Informatie

SLO
Postbus 502, 3800 AM Amersfoort
Telefoon (033) 4840 840
Internet: www.slo.nl
E-mail: info@slo.nl

AN

4.8050.847

Toelichting teamgids

Als je deze teamgids hebt geopend, wil je graag met je team het curriculum dat je uitvoert, onderzoeken. Je ontdekt dan of het curriculum past bij de visie die jullie als team willen uitdragen. Deze aanpak heet de curriculumanalyse. Je verkent of dat wat je doet, past bij wat je beoogt. En wat net zo belangrijk is: je leert als team op dezelfde manier naar je curriculum te kijken. Pas dan kun je je uitgevoerde onderwijs nog beter afstemmen op wat je voor ogen hebt.

- 1. Het is praktisch en je kunt meteen aan de slag. Volg de agenda en je hebt de handen vrij om na te denken over de inhoud van je curriculum.*
- 2. Het proces is gericht op veel delen en onderzoeken: een manier van werken die bijdraagt aan de borging van onderwijsontwikkeling.*
- 3. Je hebt er geen externe partijen bij nodig. Een van de collega's is de agendabewaker en volgt de agendapunten van de teamgids.*

Een kwaliteitsslag maken met een teamgids. Waarom zou je dat doen?

Wat levert deze curriculumanalyse op?

Je analyseert met elkaar het huidige curriculum in drie bijeenkomsten. Hiermee kom je tot gezamenlijke verbeterpunten en reële afspraken om het huidige curriculum te optimaliseren.

Wat doet de agendabewaker?

Er is tijdens de drie bijeenkomsten geen externe begeleider aanwezig. Maar geen zorgen, dat is ook niet nodig. Alles wat je nodig hebt om de curriculumanalyse goed te kunnen doorlopen is de agenda met bijbehorende materialen. Het enige wat wel nodig is, is het benoemen van een agendabewaker. Deze persoon plant drie tijdblokken. De eerste duurt anderhalf uur, en dan nog twee bijeenkomsten van twee uur, met telkens ongeveer drie weken ertussen. De agendabewaker zorgt dat alles wat op de agenda staat daadwerkelijk gebeurt.

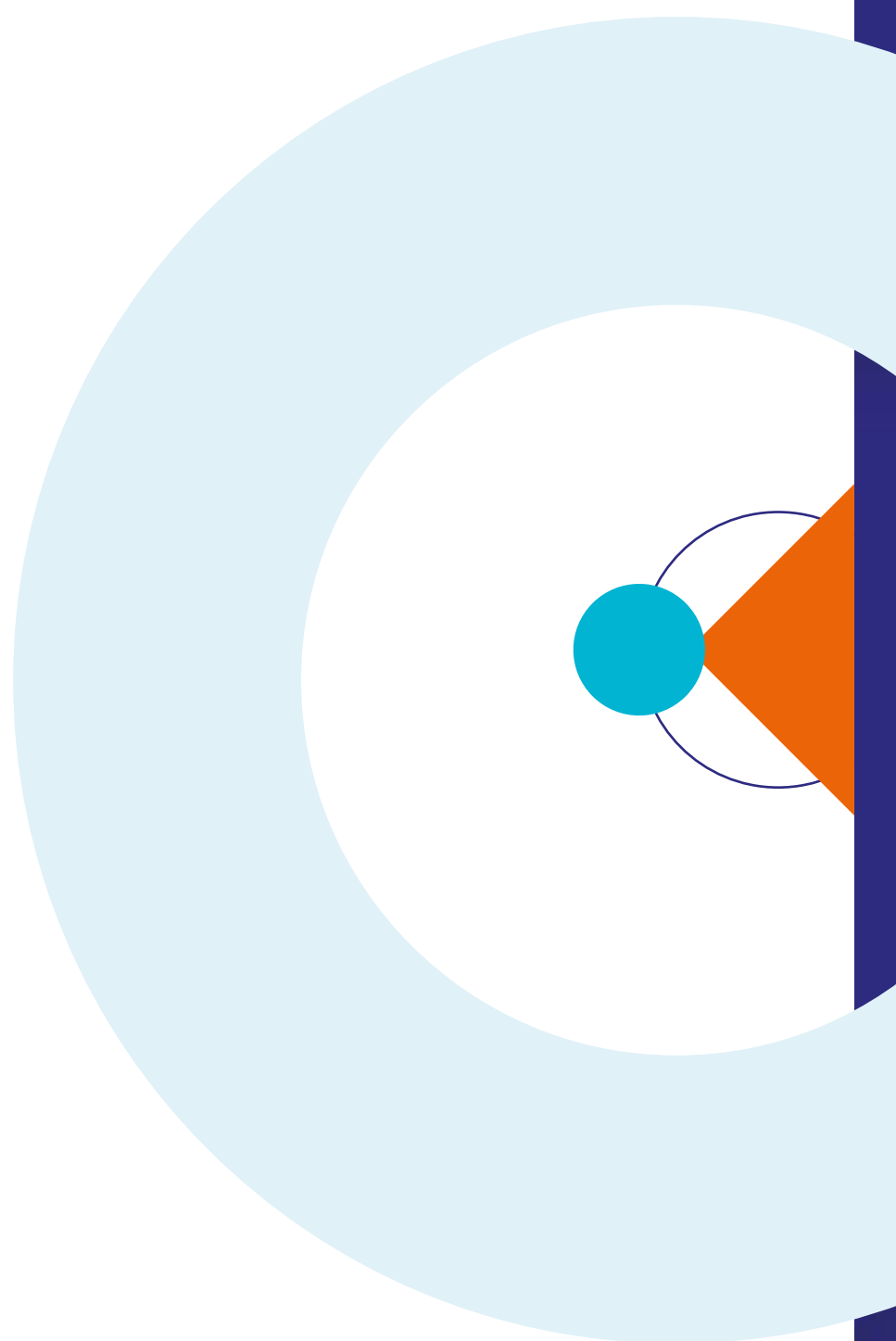
Wat verwachten we van het team?

Als team ben je verantwoordelijk voor het doorlopen van de agenda en de opbrengsten ervan. Zorg er samen voor dat jullie na afloop gezamenlijk gedeelde ideeën hebben over hoe je curriculum beter wordt. Zorg ook samen voor een goed doordacht en smart plan waar je achter staat en komend jaar aan gaat werken. Bevalt het? Maak dan volgend jaar met de curriculumanalyse in dezelfde periode weer een foto van je curriculum.

Mocht een link het niet doen, vind dan alle linkjes hier:
<https://bit.ly/linkscurriculumontwikkeling>

Bijeenkomst 1

Dit werkt het best met een geprinte versie in groot formaat van het spinnenweb. Het drukbestand vind je in het agendaoverzicht.

1. Het spinnenweb verkennen

Wat heeft ons curriculum te maken met een spinnenweb?

Leg het curriculumkleed met het spinnenweb voor de groep zodat iedereen het goed kan zien. Stel je een spinnenweb met negen draden voor. Die negen draden zijn de negen vragen van het curriculum. In het midden staat jullie visie. Deze vormt de verbindende schakel met alle curriculumvragen. Alle vragen zijn ook onderling verbonden. Dat maakt de samenhang binnen het curriculum zichtbaar, maar ook kwetsbaar.

De metafoor van het spinnenweb laat het kwetsbare karakter van een curriculum zien. Spinnenwebben zijn flexibel maar ook breekbaar: als je te hard en eenzijdig aan een of twee van de draden trekt zonder dat de andere draden meebewegen, breken deze draden en is het evenwicht verdwenen.

Je begint met het verkennen van het spinnenweb: hoe werk je ermee? Aan de hand van twee oefeningen ga je ontdekken hoe alle onderdelen van een curriculum zich tot elkaar verhouden. Zo leer je werken met een eenduidige structuur en ontwikkel je met je team een gezamenlijke taal.

Ben je benieuwd naar wat wij hebben bedacht bij verkenning 1? Zie hier het spiekbriefje.

Verkenning 1: het rijbewijs

Vrijwel iedereen weet hoe je een rijbewijs haalt. Daarom hebben we het curriculum van het rijbewijs beknopt uitgewerkt. Je vindt hiervoor kaartjes in *bijlage 1*. De agendabewaker heeft ze klaarliggen.

1. Leg samen de kaartjes op de juiste plek op het witte vlak onder de vraag in het spinnenweb waar het kaartje hoort.

2. Even een check. Weten jullie zeker dat alles goed ligt?

3. Het volgende is het geval: veronderstel, de overheid stelt de eisen van het rijbewijs B bij. Zij wil dat alle beginnende chauffeurs slip- en gripvaardig zijn. Je gaat het curriculum bijstellen met deze opdracht:
 - a. Bedenk eerst individueel in twee minuten in stilte welke kaartjes je aan zou passen en hoe.
 - b. Deel in een gespreksronde wat je aan zou passen. Elke spreker vult de vorige spreker aan. Maak zo samen het plaatje compleet.

Verkenning 2: een curriculumcheck Engels

Tijd voor een mini-QuickScan. Je kijkt naar een van de kerndoelen van het vak Engels. Want ook op dit niveau kun je het spinnenweb inzetten.

Dat gaat als volgt: leg de kaartjes van *bijlage 2* op de juiste plek op het spinnenweb. En check even of alles op de juiste plek ligt.

Bekijk vervolgens wat er ligt twee minuten in stilte. Is dit curriculum in balans? Is het coherent? Of staat er ergens spanning op de draden?

Neem vervolgens plaats rond het kleed en deel in een gespreksronde je bevindingen, waarbij elke spreker de vorige aanvult. Beschrijf of samenhang ontbreekt en er spanning op de draden staat. Maak zo samen het verhaal compleet. Vind je het lastig? Kijk dan op de spiekbriefjes.

Met deze twee oefeningen heb je het curriculum in de vorm van het spinnenweb verkend. De visie die centraal staat is nog niet aan de orde geweest, maar dat komt tijdens de tweede bijeenkomst.

Je hebt nu intuïtief kennis gemaakt met de negen draden van het spinnenweb. Wil je per draad een kernachtige beschrijving, bekijk dan *bijlage 3*.

Ben je benieuwd naar wat wij hebben bedacht bij verkenning 2? Zie hier het spiekbriefje.

25 min.

2. De dialoog voeren

Eigenlijk heb je al een beetje geoefend met het voeren van de dialoog. Zo heb je in de vorige opdracht een gespreksronde gedaan waarbij iedereen aan de beurt kwam en je hebt elkaar laten uitpraten en aangevuld zonder onnodig in herhalingen te treden.

Waarom de dialoog en niet gewoon met elkaar in gesprek?

Met de dialoog als werkvorm zorg je dat iedereen kan zeggen wat ze gezegd willen hebben zonder dat je wordt onderbroken of in een discussie belandt en het gesprek verzandt. Alle inbreng is van gelijke waarde en het enige dat je doet is luisteren. Hierdoor krijg je goed zicht op alles wat er leeft. Die dialoog heeft een strak proces met ruimte voor ieders inbreng.

We lichten de werkvorm verder toe. Het luistert nogal nauw:

- Alle deelnemers zitten in een kring rond het kleed.
- De agendabewaker heeft een gespreks-symbool. Dit kan een object zijn dat voor jullie betekenis heeft of een willekeurig iets als een koffiemok.
- Alleen de persoon die het symbool in handen heeft mag spreken.
- De agendabewaker geeft het gespreks-symbool met de wijzers van de klok mee, vergezeld met een vraag.
- De deelnemer die het gespreks-symbool in handen heeft, beantwoordt de vraag. Verder spreekt niemand. Daarna geeft de deelnemer het gespreks-symbool door naar links.
- Alleen de agendabewaker spreekt een ander erop aan als er toch gereageerd wordt.
- De agendabewaker beantwoordt de vraag zelf als laatste.

Eerst een oefenronde

Zitten jullie allemaal in een kring? Neem dan samen de uitgangspunten van de dialoog - *bijlage 4* - ook even door. Dan ben je er klaar voor.

Je leermaterialen liggen tijdens de analyse bij de spinnenwebdraad - Waarmee leren zij? In dat leermateriaal staan ook leeractiviteiten die je gebruikt om leerlingen te laten leren. Deze leeractiviteiten neem je uit je leermateriaal en vormen de bewijsstukken die je tijdens de analyse neerlegt op de spinnenwebdraad - Hoe leren zij? Die laten zien hoe je leerlingen leren.

Vervolg: De dialoog voeren

De agendabewaker geeft het symbool door naar links met de vraag: Hoe sta je tegenover het voeren van een dialoog? Ervaar je voldoende ruimte? Of: wat is jouw visie op [vrij in te vullen onderwerp]?

Even stilstaan bij het proces

Is het gelukt? Heeft elke deelnemer alleen gesproken met het gespreksymbool in de hand? En? Wil iedereen aan boord blijven? Bij een meerderheid gaan jullie door. Bij een minderheid is het wellicht beter om eerst te werken aan draagvlak. Je kunt dat onderzoeken met deze scan.

Ben je klaar voor de tweede ronde?

De tweede ronde gaat over de spinnenwebdraad - Hoe leren zij? Dat is de pedagogisch-didactische kant van je onderwijs. De vraag is waar je dan naar kijkt. Het antwoord is naar je leeractiviteiten. Die vind je in het leermateriaal en deze maken je pedagogische didactische keuzes zichtbaar. Daar gaat de volgende dialoogronde over.

De agendabewaker geeft het symbool door naar links met de vraag: hoe leren jouw leerlingen met het leermateriaal in je lespraktijk?

Weer even stilstaan bij het proces

Lukte het in je antwoord om bij deze draad te blijven? Wat vaker gebeurt en ook heel logisch is, is dat je de

andere draden erbij haalt. Als je dat merkt, ga dan weer terug naar de dialoogvraag.

De derde ronde

In deze ronde vergelijk je elkaars uitspraken van de vorige ronde. Onthoud dat je blijft kijken naar het onderwijs dat je nu uitvoert. Want dat leg je tijdens de tweede bijeenkomst naast het onderwijs dat je beoogt.

De agendabewaker geeft het symbool door naar links met de vraag: is er iets dat opvalt in hoe wij pedagogisch-didactisch omgaan met ons leermateriaal?

Even stilstaan bij het proces

Wat tijdens deze ronde gezegd is, noteer je of neem je in gedachten mee naar de volgende bijeenkomst.

Voor de volgende keer

Neem de leermaterialen, die illustreren wat je hebt gezegd, mee naar de volgende bijeenkomst. Deze leermaterialen vormen de bewijsstukken van je huidige onderwijs. Je legt ze tijdens de analyse op het witte vlak van de spinnenwebdraad - Hoe leren zij?

Tip

Het zal voorkomen, tijdens de dialoog, dat je sommige draden met elkaar verwart. Dat is natuurlijk. Zorg er samen voor dat je elkaar scherp houdt, want verwarring leidt tot verzanding.

20
min.

3. Wie begeleidt jouw leerlingen bij het leren

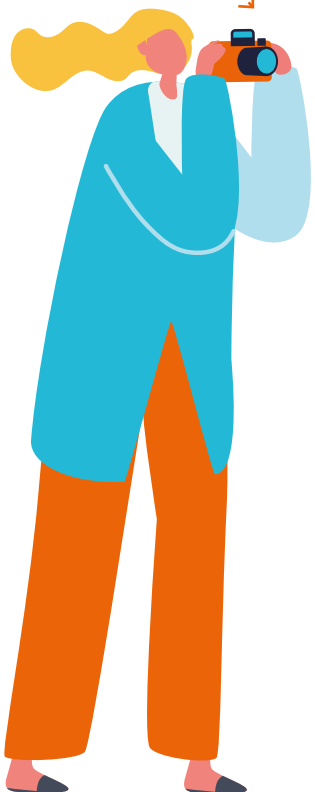
*Tijd voor een foto.
Maak van alle
onderwijsrollen
een foto.*

Deze spinnenwebdraad staat vandaag ook nog op de agenda. Om de scan tijdens de volgende bijeenkomst goed uit te kunnen voeren, ga je vandaag de informatie die je hiervoor nodig hebt alvast in beeld brengen. Het gaat om alle onderwijsrollen waar jouw leerlingen mee van doen hebben. Van leraar tot vertrouwenspersoon.

Hiervoor neem je de afdrucken van *bijlage 5* erbij. Met elkaar verzamel je alle onderwijsrollen. Je schrijft op elke kaart er een op. Vervolgens beschrijf je op elke kaart in steekwoorden hoe deze rol in de dagelijkse praktijk wordt uitgevoerd. Denk aan de taken die de persoon - bijvoorbeeld de coach - daadwerkelijk uitvoert en waar die verantwoordelijk voor is.

Heb je echt iedereen in beeld? En zijn de steekwoorden wens of realiteit? We scannen namelijk het uitgevoerde onderwijs. Dat wil zeggen, je huidige onderwijspraktijk.

De afbeeldingen met beschrijvingen vormen samen weer een stukje bewijs van je huidige onderwijs. Je legt ze tijdens de analyse op het uiteinde van de draad. Wie begeleidt hen bij het leren?

15
min.

4. Praktijkopdracht voorbereiden

We eindigen met het voorbereiden van een praktijkopdracht die je tussen deze en de volgende bijeenkomst uitvoert. De praktijkopdracht bestaat uit het interviewen van je leerlingen. Eén van jullie is vrijgesteld van het afnemen van interviews. Die zorgt voor alle bewijsstukken die nodig zijn voor de analyse.

Alle overige deelnemers nemen interviews af die zichtbaar maken hoe jullie leerlingen aankijken tegen het onderwijs dat je verzorgt. In *bijlage 6* staan hiervoor vragen bij drie spinnenwebdraden klaar. Bespreek met elkaar wie welke draad verzorgt en aan welke klas/groep leerlingen ze de bijbehorende vragen stellen. Zorg er wel voor dat alle drie de draden met alle vragen minimaal één keer gesteld worden.

Spreek met een collega af hoe jullie het interview aanpakken:

- Welke curriculumdraad ga ik bevragen?
- In welke klas/groep ga ik de vragen stellen? En wanneer?
- Hoe pak ik het aan?
- Waar ga ik op letten?

Na de interviews maak je een korte samenvatting van de antwoorden. De opbrengst van de interviews neem je mee naar de tweede bijeenkomst.

Tip

Laat je de korte samenvatting van de interviews lezen door je leerlingen? Heb je goed verwoord wat ze je hebben verteld?

5 min.

5. Verzamel bewijsstukken

Vandaag heb je een begin gemaakt aan het verzamelen van de bewijsstukken van je huidige onderwijs. Je hebt al een overzicht van leermaterialen die laten zien hoe je leerlingen leren en de kaarten met de onderwijsrollen liggen klaar.

In *bijlage 7* staan alle overige bewijsstukken van jullie uitgevoerde onderwijs die tijdens de tweede bijeenkomst nodig zijn.

Spreek met elkaar af wat ieder voor de volgende keer meeneemt aan bewijsstukken. Wie zorgde ook alweer voor het overzicht?

6. Kun je er geen genoeg van krijgen?

Voor wie meer wil lezen over onderwijsontwikkeling, of meer wil weten van bijvoorbeeld doelen, geven we elke bijeenkomst verdiepend lees-, luister- en kijkvoer. Dit is een persoonlijke keuze. We komen hierop niet terug tijdens de bijeenkomsten.

Om te luisteren

Luister naar deze [podcast](#) als je meer woorden wilt vinden voor het gevoel dat je iets kan veranderen. Dit is een voorbeeld uit het voortgezet onderwijs.

Om te kijken

Op deze [webpagina](#) met leerdoelkaarten krijg je zicht op hoe je met doelen kunt werken.

Om te lezen

Ben je enthousiast geworden en wil je meer weten over curriculumontwikkeling? Lees dan hoofdstuk 1 van [Curriculum in ontwikkeling](#).

Overzicht voor de agendabewaker

Ben jij vandaag de agendabewaker?

Dan ben jij de persoon die de bijeenkomst uitvoert zoals de agenda aangeeft. Verder zorg je dat:

- je de komende twee bijeenkomsten plant met drie weken ertussen om de teamopdracht te kunnen uitvoeren;
- alle bijlagen van de agenda bij de hand zijn tijdens de bijeenkomst zoals beschreven.

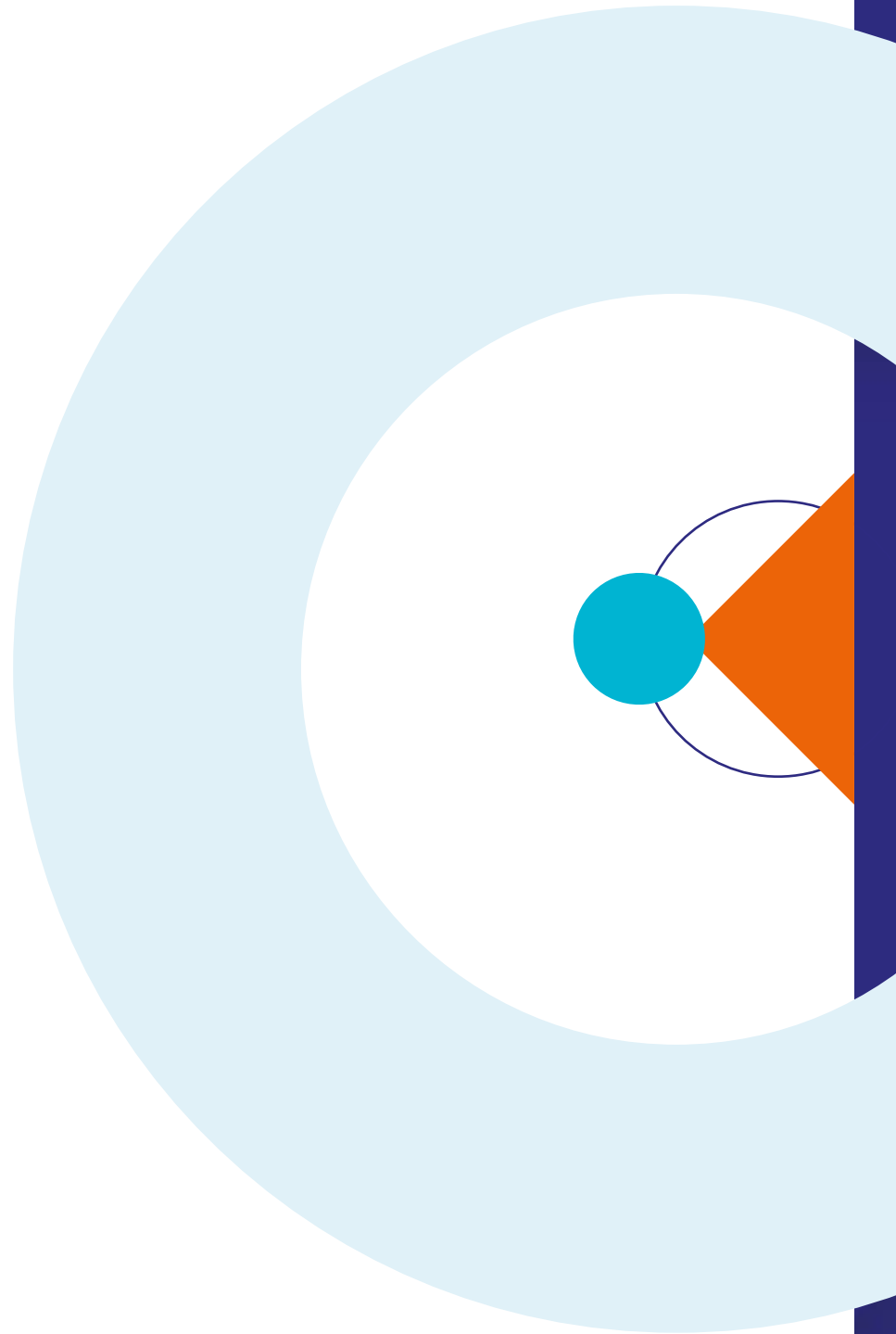
Je staat er niet alleen voor. Je bent als team samen verantwoordelijk voor het doorlopen van het proces en de opbrengsten ervan.

Agendapunten bijeenkomst 1	Duur	Doel	Bijlage
1. Spinnenweb verkennen	 25 min.	Inzicht krijgen in de negen onderdelen van het spinnenweb.	Het curriculumkleed download je hier <i>Bijlage 1:</i> 1 x printen en uitknippen <i>Bijlage 2:</i> 1 x printen en uitknippen <i>Bijlage 3:</i> 1 x printen
2. De dialoog voeren	 25 min.	Leren werken met de curriculumdialoog door middel van twee voorbeeldvragen.	Gesprekssymbool klaarleggen <i>Bijlage 4:</i> 1 x printen en zichtbaar ophangen
3. Wie begeleidt jouw leerlingen?	 20 min.	In beeld brengen van onderwijsrollen binnen de school.	<i>Bijlage 5:</i> 8 x printen en doormidden knippen
4. Praktijkopdracht voorbereiden	 15 min.	Zicht krijgen hoe leerlingen denken over het onderwijs en hoe het is georganiseerd binnen onze school.	<i>Bijlage 6:</i> voor ieder teamlid 1 afdruk
5. Verzamelen bewijsmateriaal	 5 min.	Teamleden meegeven dat ze 'bewijstukken' meenemen voor de negen draden van het spinnenweb.	<i>Bijlage 7:</i> voor ieder teamlid 1 afdruk Neem voor elke draad een mapje en neem het resultaat door met <i>bijlage 3</i>

Bijeenkomst 2

Bijeenkomst 2

Vandaag werk je alle draden van het spinnenweb goed uit. Je analyseert je huidige onderwijspraktijk aan de hand van je visie en komt zo tot passende verbeterpunten.

2. Meer detail aanbrengen bij vier draden

3. Het verhaal van de leerlingen verdient ook een plek?

4. Je bent zover: de analyse!

5. Goed bezig ... Wat kan nog beter?

6. Verbetersuggesties waarderen

7. Optioneel - de krantenkoppen

8. Praktijkopdracht voorbereiden

15 min.

1. Alle bewijsstukken verzamelen

Je hebt samen alle bewijsstukken verzameld die een representatief beeld vormen van je huidige onderwijs. Leg ze op de juiste plek op het kleed.

Bepaal vervolgens aan de hand van *bijlage 8* of de materialen per draad daadwerkelijk een goed beeld schetsen van het onderwijs dat je uitvoert.

Ben je het met elkaar eens? Dan ben je bijna klaar voor de analyse. Nog even de volgende twee zaken regelen.

20 min.

2. Meer detail aanbrenge

De bewijsstukken van de volgende vier draden verdienen nog wat meer specificatie:

- Met wie leren zij?
- Waar leren zij?
- Hoe wordt hun leren getoetst/gemonitord?
- Wie begeleidt hen bij het leren?

Dat is je volgende stap. Je begint met de draad - Met wie leren zij?

Veronderstel dat er drie kaarten liggen:

1. Alleen
2. Tweetallen
3. Niveaugroepen

Schrijf op elk bewijsstuk hoeveel procent van de tijd leerlingen in die samenstelling leren. Bijvoorbeeld: leerlingen besteden 75 procent van de tijd aan alleen werken, 10 procent van hun tijd in tweetallen en 15 procent in niveaugroepen.

Deze verdeling in tijd doe je ook voor elke leeromgeving bij de draad - Waar leren zij? - en voor elke onderwijsrol bij - Wie begeleidt hen bij het leren?

Bij de draad toetsing maak je eerst stapels van soorten toetsen. Een stapel voor multiplechoice toetsen, een stapel voor vaardigheidstoetsen: Vervolgens geef je een percentage aan elk type toets, bijvoorbeeld: 50 procent van onze toetsen zijn multiplechoice-toetsen, 20 procent bestaat uit vaardigheidstoetsen, ...

Nog even een checkvraag: komt het beeld van wat er nu ligt overeen met hoe jullie het onderwijs uitvoeren? Is het antwoord op deze vraag een volmondig ja? Zo niet, stel de bewijsstukken dan bij.

Rest nog het verhaal van de leerlingen.

15 min.

3. Het verhaal van de leerlingen verdient ook een plek

Je hebt bij drie curriculumdraden samengevat wat leerlingen tijdens de interviews hebben gezegd over:

Leg de samenvattingen van de interviews, bij de juiste draden op het spinnenweb en neem vijf minuten om ze in stilte door te lezen. Misschien zijn er daarna nog wat verhelderende vragen? Die kun je nog even stellen.

Schrijf daarna op geeltjes:

- wat het belangrijkste punt is dat jouw leerlingen aangaven;
- welke opmerking van die ene leerling je zeker mee wil nemen.

30 min.

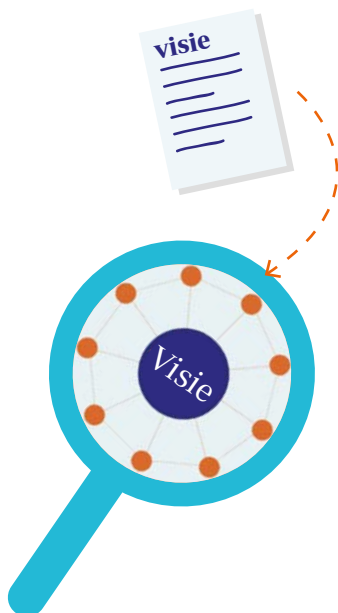
4. Je bent zover! De analyse...

De analyse vindt plaats vanuit de visie. Wie heeft gezorgd voor een kopie van de visie? en leest deze hardop voor. Dan leg je de visie in het midden van het spinnenweb. En wie leest deze hardop voor?

Je hebt vast tijdens het voorlezen al naar de bewijsstukken gekeken die op het spinnenweb liggen en daar het nodige bij gedacht. Dat ga je nu kenbaar maken en dat gaat als volgt:

1. Verdeel de spinnenwebdraden over de deelnemers zodat iedere draad een eigenaar heeft. Je kunt eigenaar zijn van meerdere draden als je de analyse uitvoert met een klein team.
2. Werk in twee- of drietallen zodat je met een ander kunt overleggen.
3. Elke eigenaar plaatst de pion op één van de vier bollen van de eigen draad of draden. Zet je de pion dicht bij je visie? Dan vind je dat je doet wat je beoogt. Vind je dat wat je doet minder bij de visie past, plaats hem dan meer naar buiten. Hoeveel meer? Dat is aan jou.

Het geeft niet als je nog niet weet hoe je collega's ertegen aankijken. Het is nog niet de definitieve plek. Hiervoor voer je de curriculumdialoog.

Staan alle pionnen op het kleeft? Neem dan allemaal plaats rond het kleeft. Kijk samen nog even naar de uitgangspunten van de dialoog, zie bijlage 4.

Dialogronde 1

De agendabewaker geeft het gesprekssymbool naar links met de vraag aan de eigenaar van een draad: wat maakt dat je de pion op deze stip hebt geplaatst?

Geef het gesprekssymbool door naar links tot elke draad is geweest.

Dialogronde 2

De agendabewaker legt het gesprekssymbool in het midden op het kleeft. Iedereen die iets wil zeggen, pakt het gesprekssymbool. De ronde eindigt als er niets meer te zeggen is.

De vraag van deze ronde is: welke pion staat voor jouw gevoel niet goed en waarom?

Na deze ronde verplaatsen alle eigenaren van een pion hun pion op basis van wat ze hebben gehoord als ze het eens zijn met wat ze hebben gehoord.

Tijd voor een foto!

25
min.

5. Goed bezig... Wat kan nog beter?

Alle pionnen staan nu op een plek waar je het grotendeels over eens bent. Ondertussen zijn er al veel beelden gedeeld. Nu wordt het zaak om te benoemen wat nog beter of anders kan om nog dichterbij je visie te komen zonder er gelijk een oplossing voor te bedenken.

Dat gaat als volgt

Neem allemaal weer plaats rond het kleed. Een van jullie neemt de taak op zich om aantekeningen te maken van verbeter-suggesties: de verslaggever. Die plaatst alle verbeter-suggesties op *bijlage 9*. De verslaggever kan ook bijdragen bij de verbeter-suggesties.

Dialogronde 3

De verslaggever geeft het gesprekssymbool door naar links met de vraag: Wat kan beter? Geef suggesties, zonder oordeel, zonder oplossing. Benoem wat in je opkomt.

Dialogronde 4

Nog een laatste ronde. De verslaggever geeft het gesprekssymbool aan de persoon rechts met de vraag: Zijn er nog aanvullingen en/of dingen die nog gezegd moeten worden?

Geef het gesprekssymbool door naar links of leg het in het midden tot iedereen geweest is.

De verslaggever geeft aansluitend weer wat er is gezegd met de vraag: heb ik het zo goed verwoord?

De lijst met suggesties

Er ligt nu de uitdaging om samen te komen tot een lijst met suggesties die door iedereen worden gedragen. En net zoals hiervoor, zonder oplossing en zonder oordeel eraan te geven.

Dat gaat als volgt: de verslaggever leest een voor een de verbeter-suggesties voor. Bij elke suggestie vraagt die of het mag blijven staan. Dit zegt nog niets over óf en de manier waarop je ermee aan het werk gaat. Er ligt nu een overzicht waar je het over eens bent.

10 min.

6. Scoren!

De verbeterpunten staan nu in willekeurige volgorde. Ieder teamlid neemt alle verbeterpunten over op *bijlage 10*. Elk teamlid:

1. geeft elk verbeterpunt een score op een schaal van 1 tot 4 voor drie verschillende invalshoeken: urgentie, enthousiasme, kwaliteit;
2. rekent voor zichzelf uit welk verbeterpunt de meeste punten scoort;
3. geeft het scoreformulier aan de agendabewaker.

Je kunt nu uitrekenen welk verbeterpunt het meest gewenst is en daarmee aan de slag gaan.

Tip

Laaghangend fruit

Naast het verbeterpunt dat je hebt gekozen, zijn er misschien ook verbeterpunten die makkelijk en in korte tijd realiseerbaar zijn zoals het herinrichten van een lokaal of het aanschaffen van leermateriaal. Pak dit gelijk op zonder plan.

30 min.

7. Optioneel: de Krantenkoppen

Elk teamlid weet naar welke verbetering zijn voorkeur uitgaat; zijn nummer 1. Hiervoor maakt iedereen een pakkende krantenkop voor een krant naar keuze. Deze schrijf ieder voor zich op een groot vel papier.

Krantenkoppen pitchen

Heeft iedereen een krantenkop?

Dan ga je die nu pitchen. Dat gaat als volgt:

- Hang per verbeterpunt de krantenkoppen
- bij elkaar.
- Iedereen licht zijn krantenkop toe met een onderbouwing.

Een krantenkop geeft meer een emotie weer dan de weg naar de verbetering. De weg naar verbetering is aan het team. In de volgende bijeenkomst gaan we hiermee aan de slag in de vorm van een SMART plan.

Wat is de stand?

Daar kom je snel achter. Ieder teamlid kiest een verbeterpunt door bij een krantenkop te gaan staan: dit kan ook je eigen krantenkop zijn.

Tijd voor een foto!

Nu staan alle teamleden verspreid over de krantenkoppen.

Hoe ziet dat eruit? Er zijn verschillende scenario's mogelijk:

- Iedereen staat bij hetzelfde verbeterpunt – het verbeterpunt waar je aan gaat werken is helder.
- Er is een verbeterpunt waar de meeste mensen staan, maar niet allemaal – bespreek met elkaar wat nodig is zodat ze zich ook achter de meerderheid scharen. Dit verbeterpunt ga je aan werken.

Parkeer de opmerkingen op deel 2 van *bijlage 9*. Daar komen we in bijeenkomst 3 op terug.

- Er is geen verbeterpunt waar de meeste mensen staan – neem in dat geval de totaalscore van de scorelijsten om het verbeterpunt vast te stellen waar je mee aan de slag gaat.

Tip

Denk aan krantenkoppen als: Deze school in Arnhem schrappt alle toetsen of 'Regenachtig' voorjaar voor SG Het Klimaat: didactische invalshoeken komen uit de lucht vallen!

5 min.

8. Praktijkopdracht voorbereiden

Stel dat je morgen wakker wordt en het gekozen verbeterpunt is binnen de school aangepakt. Wat zou jij dan zien, horen, merken op school en in de klas? Wat merken de leerlingen van de verbetering? Waar zie je dat aan?

Beschrijf in de komende periode in tweetallen zo concreet mogelijk hoe een dag er uitziet als de verandering is doorgevoerd. Zie *bijlage 11*. Denk hierbij ook aan de draden van het curriculaire spinnenweb. Deze beschrijving neem je mee naar de volgende en laatste bijeenkomst.

Kies een 'schrijfmaatje' uit en prik alvast een moment om de opdracht uit te voeren.

Ik ben klaar voor de toets, ik ga hem nu inplannen.

Tip

Het kan ook een beeldverhaal zijn of een vlog, of een andere, al dan niet artistieke, uiting.

9. Kun je er geen genoeg van krijgen?

Voor wie meer wil lezen over onderwijsontwikkeling of meer wil weten van bijvoorbeeld doelen, geven we elke bijeenkomst verdiepend lees-, luister- en kijkvoer. Dit is een persoonlijke keuze. We komen hierop niet terug tijdens de bijeenkomsten.

Om te lezen

Wil je weten wanneer een dialoog van kwaliteit is en op welke manier een dialoog kan bijdragen aan een professionele cultuur in de school? Lees dan *Leraren in gesprek: dialoog door onderzoek*.

Om te lezen en te bekijken

Welke onderdelen zijn van belang als je je curriculum op school wilt herzien? Achtergronden bij curriculumontwikkeling vind je op de *website curriculumontwikkeling*.

Om te doen

Op welke manier vergroot je de autonomie van je leerlingen? Put dan uit de *checklist Meer Autonomie*.

Overzicht voor de agendabewaker

Ben jij vandaag de agendabewaker?

Dan ben jij de persoon die de bijeenkomst uitvoert zoals de agenda aangeeft. Verder zorg je dat alle bijlagen van de agenda bij de hand zijn tijdens de bijeenkomst zoals beschreven.

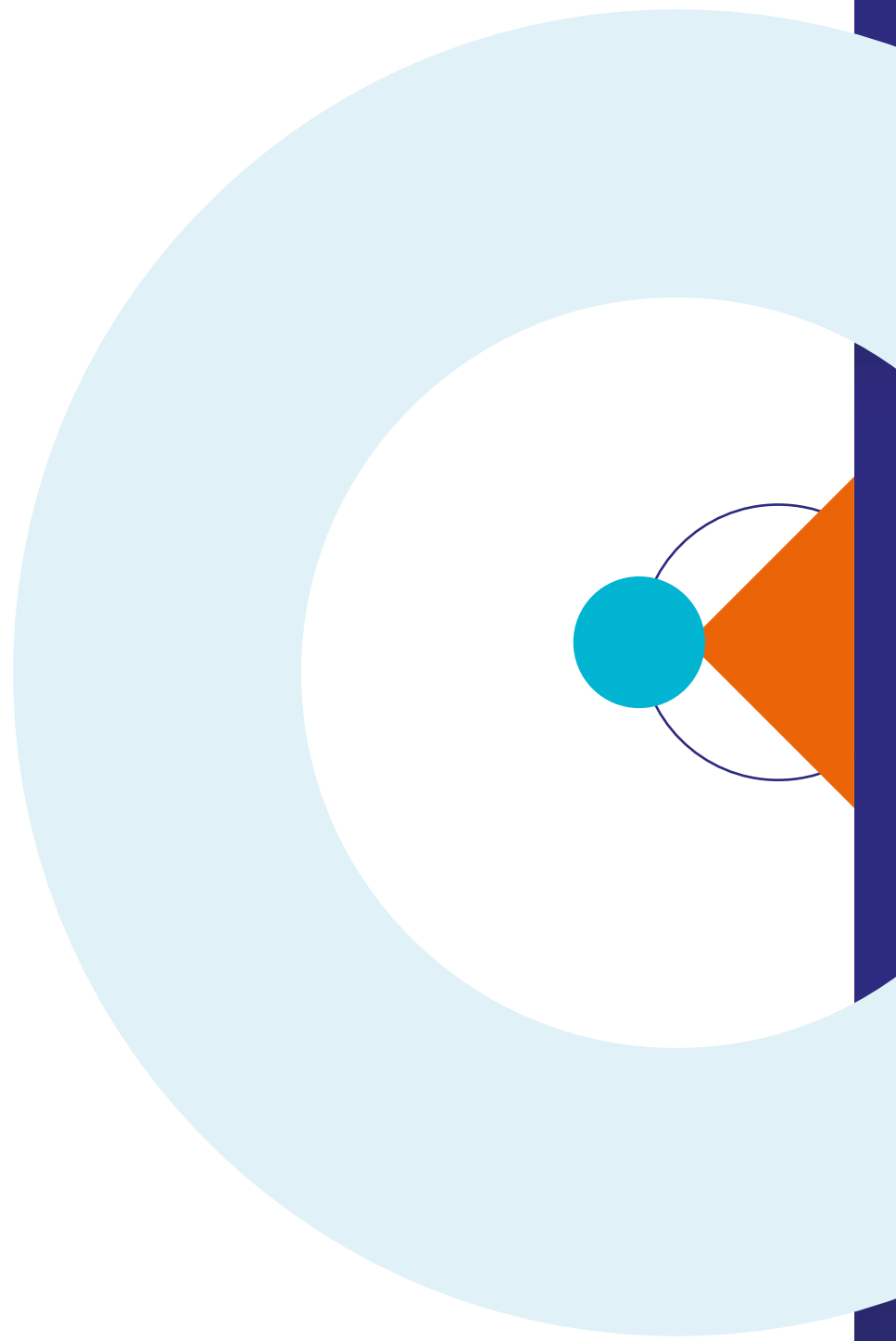
Je staat er niet alleen voor. Je bent als team samen verantwoordelijk voor het doorlopen van het proces en de opbrengsten ervan.

Agendapunten bijeenkomst 1	Duur	Doel	Bijlage
1. Alle bewijsstukken verzamelen	 15 min.	De bewijsstukken leg je op het kleed.	<i>Bijlage 8:</i> 1x printen
2. Meer detail aanbrengen bij vier draden	 20 min.	Hoeveel procent van de tijd je besteedt aan de verschillende onderdelen.	Geen bijlagen Papier (kaartjes) en pennen
3. Het verhaal van de leerlingen verdient ook een plek?	 15 min.	Door de interviews wordt duidelijk hoe leerlingen het onderwijs ervaren.	De samenvattingen van de interviews
4. Je bent zover: de analyse!	 30 min.	De visie van de school leg je naast het beoogde onderwijs.	Kopie van de visie van de school Negen pionnen Gesprekssymbool
5. Goed bezig ... Wat kan nog beter?	 25 min.	Overzicht van alle verbetersuggesties.	<i>Bijlage 9:</i> 1 x printen
6. Verbetersuggesties waarderen	 10 min.	De verbeterpunten en de noodzaak van de verbetering per teamlid.	<i>Bijlage 10:</i> voor ieder teamlid 1 exemplaar printen
7. Optioneel - de krantenkoppen	 30 min.	Zicht krijgen op elkaars visie en missie.	Voor ieder teamlid een A3 blad met stift
8. Praktijkopdracht voorbereiden	 5 min.	Zicht krijgen op het beeld dat de verbetering teweegbrengt in de praktijk.	<i>Bijlage 11:</i> voor ieder schrijfduo 1x printen

Bijeenkomst 3

Bijeenkomst 3

In deze bijeenkomst werk je aan je gekozen verbeterpunt van het curriculum. Je werkt het uit aan de hand van het spinnenweb. Je hebt straks een eerste aanzet van een SMART geformuleerd plan van aanpak.

1. Pas op de plaats

Ik ga ervoor, maar heb nog iets nodig

2. Je wordt morgen wakker

3. Wat is er die nacht gebeurd?

4. SMART formuleren

5. Vragen en opmerkingen

6. Het begin is er

1. Even een pas op de plaats

Voordat je verdergaat, even een pas op de plaats. Check het verbeterpunt in het licht van de huidige visie. Het kan ook nodig zijn om je visie bij te stellen. Maak dan afspraken wanneer je deze wijzigingen doorvoert.

Pak *bijlage 12* erbij en kijk even hoe je erin staat. Voel je je vaardig genoeg om het verbeterpunt samen door te voeren? Heb je genoeg knowhow? Zet de benodigde kennis en/of vaardigheden in *bijlage 12*.

Hoe staat iedereen tegenover het verbeterpunt? Trek een denkbeeldige lijn door de ruimte. De lijn loopt van 'ik ga ervoor' tot 'ik ga ervoor, maar heb nog iets nodig'. Neem allemaal plaats op de denkbeeldige lijn. Wie maakt een foto?

De agendabewaker vraagt het team dat in de rij staat wat nog nodig is om ervoor te kunnen gaan en vul *bijlage 12* aan.

Nog één punt te gaan. Zijn er nog losse eindjes genoemd tijdens de tweede bijeenkomst - *bijlage 9* - die je niet wilt vergeten. Neem alle losse eindjes over.

20
min.

2. Je wordt morgen wakker...

Onze leerlingen lopen in de ochtend onze school binnen en...

Mooi! En nu met iets meer enthousiasme.

Dit was de praktijkopdracht:

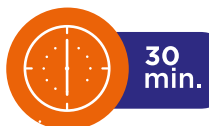
Stel dat je morgen wakker wordt en de gekozen verbetering is binnen de school aangepakt. Bedenk waar je naartoe wilt. Wat zou jij dan zien, horen, merken op school en in de klas? Wat merken de leerlingen van de verbetering?

Deze praktijkopdracht heb je in tweetallen uitgevoerd. Daar maak je nu één verhaal van: beschrijf samen zo concreet mogelijk hoe een dag eruitziet als de verandering is doorgevoerd. Doe dit vanuit het gezichtspunt van de leerling. Denk hierbij aan alle draden van het spinnenweb. Begin het verhaal met: onze leerlingen lopen in de ochtend onze school binnen en...

Tip

Het kan ook een beeldverhaal zijn of een vlog, of een andere, al dan niet artistieke, uiting.

30 min.

3. Wat is er die nacht gebeurd?

De vraag die je vast al hebt zien aankomen is: wat is er die nacht gebeurd met elk curriculumaspect, elke spinnenwebdraad in het licht van het gekozen verbeterpunt? Niet elke draad komt aan de orde: dat ligt aan het verbeterpunt waar je aan wilt werken.

Aandachtspunt

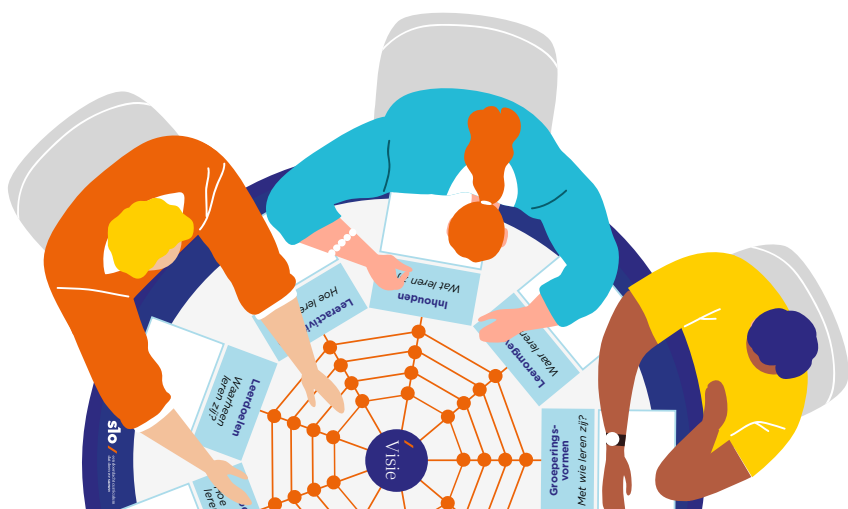
Laat je bij het uitwerken van de draden niet verleiden om toch weer alle verbeterpunten erbij te pakken. Houd je aan het door het team gekozen verbeterpunt.

Het verbeterpunt is leidend en werk je uit met behulp van *bijlage 13*. Beantwoord de eerste vraag samen.

Verdeel de groep vervolgens in twee subgroepen en beantwoord de resterende spinnenwebvragen, indien van toepassing op het gekozen verbeterpunt.

Je bent dan klaar voor de volgende dialoogrondes.

Dialogronde 1

1. Neem plaats rond het curriculumkleed. Alles wat gezegd wordt, is een voorstel aan het team. De agendabewaker maakt aantekeningen.
2. De agendabewaker geeft het symbool door naar links en stelt deze vraag: Wat is er die nacht met jouw draad gebeurd?
3. Geef het gesprekssymbool net zo vaak door naar links tot alle draden zijn geweest.
4. De agendabewaker vat samen welke activiteiten die nacht zijn gebeurd en stelt vervolgens de vraag: heb ik het zo goed verwoord?

Dialogronde 2

1. De agendabewaker legt het spreekstelsel in het midden: is er nog iets dat gezegd moet worden?
2. Ieder pakt het gesprekssymbool in willekeurige volgorde.
3. De agendabewaker vat samen wat gezegd is en stelt vervolgens de vraag: heb ik het zo goed verwoord?

Heb ik het zo goed verwoord?

45
min.

4. SMART formuleren

Je hebt nu een verbeterpunt en je hebt concreet in beeld wat je gaat doen. Het is nu zaak om het SMART te formuleren, zodat er daadwerkelijk aan de verbeteringen wordt gewerkt.

Ben je niet bekend met een SMART plan, kijk dan naar de toelichting op *bijlage 14*.

Ben je al wel bekend met een SMART plan, begin dan met het invullen van het format in grote lijnen.

Dat doe je als volgt:

- Bekijk samen het voorbeeldmatig ingevulde SMART plan. Dit is een voorbeeld uit het voortgezet onderwijs.
- Verdeel vervolgens het team in twee groepen.
- Elke groep vult het format in met uitzondering van de onderdelen acceptabel, realistisch en meetbaar.
- Vergelijk beide uitwerkingen en maak er samen één van.
- Kijk vervolgens of het gehele plan acceptabel, realistisch is.
- Tot slot leg je vast hoe je het vervolg en de uitkomst gaat meten.

10 min.

5. Nog even terug

Rest nog aandacht voor een aantal gearparkerde vragen of opmerkingen: zie *bijlagen 9 en 12*. Welke zijn er inmiddels al opgelost en welke zijn al in het plan opgenomen?

Neem de overgebleven vragen over in je SMART plan met daaraan toegevoegd wie de vraaggaat beantwoorden. Bij wie horen ze thuis?

5 min.

6. Het begin is er

Er ligt nu een mooie aanzet voor een SMART plan in grote lijnen. Wie neemt het op zich het plan voor te leggen aan de leiding en alle overige betrokkenen voor een definitief akkoord, zodat het in meer detail uitgewerkt kan worden?

En wie van jullie gaat in gesprek met de collega's die ook met de onderwijsverbetering te maken krijgen, of een nog grotere ring van collega's eromheen?

Tijd om af te ronden. We geven nog mee dat een curriculumanalyse jaarlijks uitgevoerd kan worden. Dan maak je onderwijsverbetering in een continu proces behapbaar. Plak hiervoor alle drie de agenda's van de teamgids aan elkaar en verwijder alle oefenmomenten.

Tip

Maak een heldere pitch of een aantrekkelijke verbeelding van het proces met resultaat voor in de lerarenkamer. Gebruik hiervoor de foto's, uitspraken van leerlingen of dromen die in de nacht hebben plaatsgevonden.

Overzicht voor de agendabewaker

Tekst aanpassen naar: Ben jij vandaag de agendabewaker? Dan ben jij de persoon die de bijeenkomst uitvoert zoals de agenda aangeeft. Verder zorg je dat alle bijlagen van de agenda bij de hand zijn tijdens de bijeenkomst zoals beschreven.

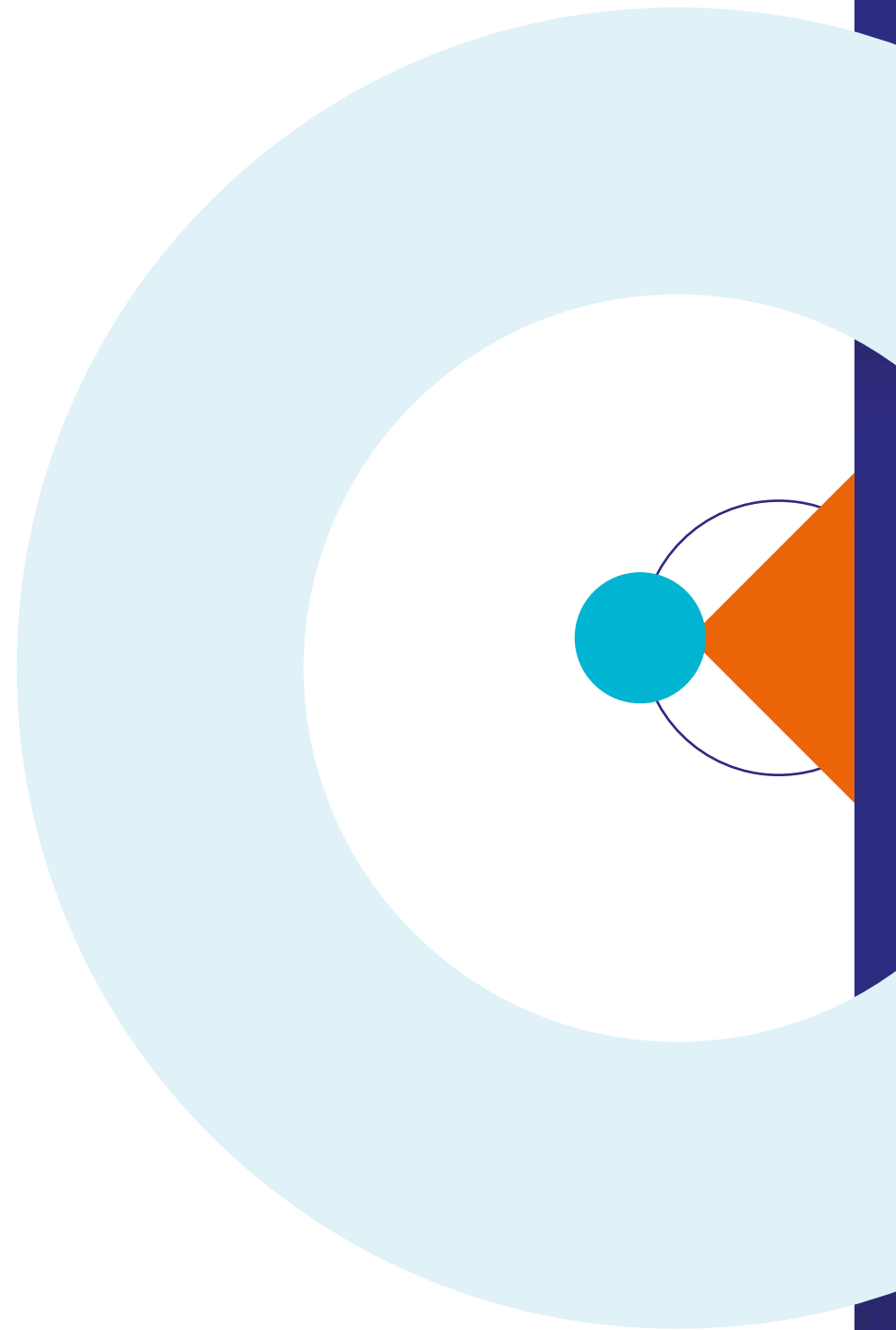
Je staat er niet alleen voor. Je bent als team samen verantwoordelijk voor het doorlopen van het proces en de opbrengsten ervan.

Agendapunten bijeenkomst 3	Duur	Doel	Bijlagen
1. Pas op de plaats	 10 min.	Helder krijgen waar de teamleden staan binnen het veranderproces.	<i>Bijlage 12:</i> 1 x printen <i>Bijlage 9:</i> terugkijken losse eindjes
2. Je wordt morgen wakker...	 20 min.	Visualiseren waar de verandering toe leidt.	Papier of telefoon
3. Wat is er die nacht gebeurd?	 30 min.	Benoemen wat er met alle draden van het spinnenweb, is gebeurd met betrekking tot het gekozen verbeterpunt.	<i>Bijlage 13:</i> 4x printen (2 bladen per subgroep) Curriculumkleed Gesprekssymbool Flipover en stift
4. SMART formuleren	 45 min.	Vastleggen hoe de verbetering wordt doorgevoerd en wie waarvoor verantwoordelijk is.	<i>Bijlage 14:</i> het tweede deel van de bijlage is voorbeeldmatig ingevuld.
5. Vragen en opmerkingen	 10 min.	Onderzoek van de geparkeerde vragen: wat doen we met deze vragen?	<i>Bijlage 12:</i> geparkeerde vragen <i>Bijlage 9:</i> terugkijken losse eindjes
6. Het begin is er	 5 min.	Vaststellen dat het plan 'staat' en voornemen om de rest van het team erbij te betrekken en de leiding. Dit om de verbetering te borgen.	

Bijlagen

Inhoudsopgave

<u>Bijlage 1 - Het rijbewijs</u>	32
<u>Bijlage 2 - De curriculumcheck Engels</u>	33
<u>Bijlage 3 - Toelichting van de negen draden</u>	34
<u>Bijlage 4 - Uitgangspunten van de dialoog</u>	35
<u>Bijlage 5 - Onderwijsrollen</u>	36
<u>Bijlage 6 - Interviewvragen leerlingen</u>	37
<u>Bijlage 7 - Overzicht bewijsstukken</u>	38
<u>Bijlage 8 - Alle bewijsstukken verzamelen</u>	40
<u>Bijlage 9 - Overzicht alle verbeter suggesties</u>	41
<u>Bijlage 10 - Verbetersuggesties waarderen</u>	42
<u>Bijlage 11 - Praktijkopdracht voorbereiden</u>	43
<u>Bijlage 12 - Pas op de plaats</u>	44
<u>Bijlage 13 - Wat is er die nacht gebeurd?</u>	45
<u>Bijlage 14 - het SMART plan</u>	48

Bijlage 1 – Het rijbewijs

De rij-instructeur De theorie expert	Rijvaardigheid Theorie en inzicht	Theorie individueel regels en toepassing leren, soms in klasverband, overige tijd op de weg met rij-instructeur
Twee uur per week op zelfgekozen tijdstip	Op de weg Thuis Rijschool	Auto Theorieboek
Rijexamen inclusief drie bijzondere verrichtingen Theorie-examen	Rijbewijs B, bevoegd om in een auto tot 3500 kg te rijden	Individueel

Bijlage 2 – De curriculumcheck Engels

Klaslokaal met bus opstelling	(Vak)leraar Engels	Gespreksvaardigheid
Grammatica vertaalmethode	1,5 uur in de week	Methode hoofdstuk 5
Met een schriftelijke overhoring	Kerdoel 15 - De leerling leert in spreektaal anderen een beeld te geven van zijn dagelijks leven	Individueel, soms in tweetallen

Bijlage 3 – Toelichting van de negen draden

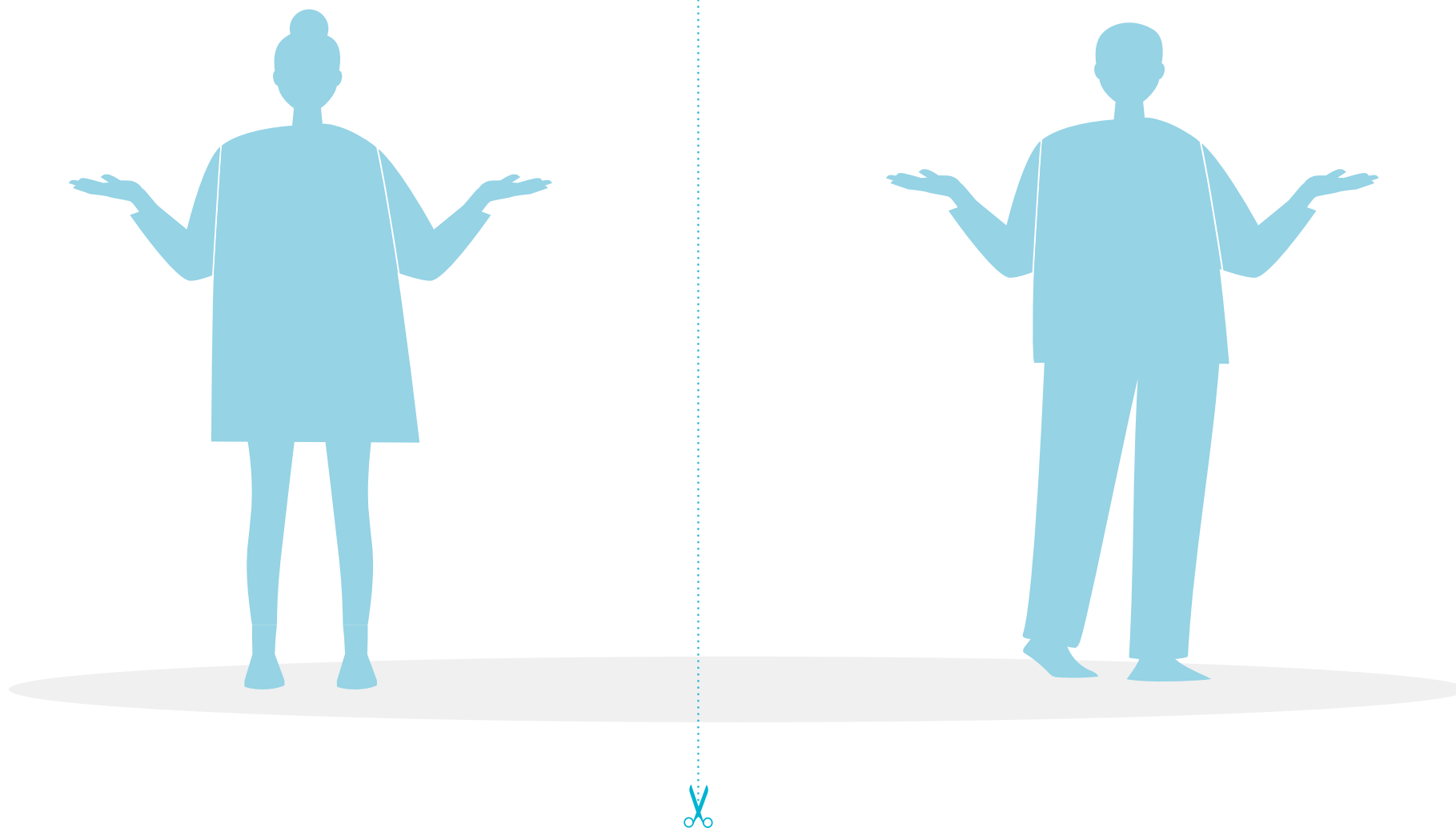

Waarheen leren zij?	Op nationaal niveau zijn er wettelijk verplichte kerndoelen, referentieniveaus voor taal en rekenen en eindtermen beschreven, zie Leerplan in beeld .
Wat leren zij?	De leerinhouden zijn vaardigheden, kennis en houdingen die zijn afgeleid van de kerndoelen, referentieniveaus en/of eindtermen.
Hoe leren zij?	Leeractiviteiten zet je in om leerdoelen te bereiken. De pedagogisch-didactische keuzes die een team maakt, laat zien hoe ze hun leerlingen zien leren.
Wat is de rol van de leraren bij het leren?	Wie draagt er allemaal bij aan het leerproces van de leerlingen en vanuit welke rol. Het gaat dan bijvoorbeeld om de rollen vakdocent, ambulant begeleider, onderwijsondersteuner, coach, gastdocent enz.
Waarmee leren zij?	Bij deze draad gaat het om alle leermaterialen van methodes, zelfontwikkelde projecten of lessen, digitale bronnen, tot materiaal ontwikkeld door externe partners als culturele instellingen.
Met wie leren zij?	Met groeperingsvorm bedoelen we de verschillende manieren waarop leerlingen werken in de school en in de klas: individueel of in groepen (heteroog, homogeen, niveau, interesse).
Waar leren zij?	Onder leeromgeving verstaan we alle omgevingen waar het leren plaatsvindt: op school, in de omgeving, op locatie, op de stageplek of thuis. Bij de leeromgeving binnen de school behoren ook practicumlokalen, werkhoecken, bibliotheek, schoolplein.
Wanneer leren zij?	Scholen bepalen zelf hoeveel tijd ze besteden aan vakken en leergebieden, de verdeling van uren over het jaar, de week en de dag. Enige voorwaarde is dat de keuze binnen de wet valt. De indeling van de tijd geeft een bepaalde prioriteit aan.
Hoe wordt hun leren getoetst/ gemonitord?	In de klas richt toetsing of monitoring zich op de mate waarin leerlingen de leerdoelen bereiken of ernaartoe op weg zijn: deze beoordeling kan zowel formatief als summatief zijn.

Bijlage 4 – Uitgangspunten van de dialoog

Bijlage 5 - Onderwijsrollen

Bijlage 6 – Interviewvragen leerlingen

Hoe leren zij?

Dit zijn de pedagogisch-didactische keuzes die een leraar maakt en zichtbaar worden in de leeractiviteiten waarmee leerlingen hun leerdoelen bereiken.

1. Hoe word je verder geholpen tijdens het leren?
Hoe ziet die hulp eruit?
2. Wat mag je zelf beslissen als je aan het werk bent?
Hoe gaat dat?
3. Wat doe je als je een opdracht al kunt?
Geef eens een voorbeeld.
4. Mag je doen waar je goed in bent? En daar meer van doen?
Hoe gaat dat in zijn werk?
5. Mag je zelf bepalen hoe je kennis aanleert? Hoe doe je dat?
6. Hoe zou je de manier van leren omschrijven hier op school?

Wat leren zij?

De leerinhouden zijn vaardigheden, kennis en houdingen die zijn afgeleid van de kerndoelen, referentieniveaus en/of eindtermen. Dat zijn bijvoorbeeld voorbeeldmatig uitgewerkte tussendoelen van SLO. Een school kan zelf ook leerinhouden vaststellen voor een schooleigen leerlijn vanuit kerndoelen, referentieniveaus en/of eindtermen. Op lesniveau kunnen leraren zelf doelen stellen.

7. Weet je wat je leert en waar het over gaat?
Geef een korte omschrijving.
8. Hoe belangrijk vind je dat wat je leert? Leg eens uit.
9. Wat zou jij willen leren?
10. Past wat je leert bij wat je belangrijk vindt om te leren?
Geef een voorbeeld.

Wie begeleidt hen bij het leren?

Onder docentrollen verstaan we de verschillende rollen van docenten en externe begeleiders die een bijdrage leveren aan het leerproces van leerlingen. Een eenduidige beschrijving van taken en verantwoordelijkheden zorgt voor helderheid bij het team en bij leerlingen en ondersteunt zo het leerproces. Rollen naast leraar kunnen zijn: projectleider, ambulante begeleider, onderwijsontwikkelaar, onderwijs-ondersteuner, gastdocent.

11. Weet je bij wie je met vragen terecht kan?
Hoe weet je dat?
12. Kun je altijd terecht bij de persoon die je nodig hebt?
Geef een voorbeeld.
13. Voel je je vrij om je [...] aan te spreken?
Waar komt dat door?
14. Ervaar je voldoende ondersteuning van je [...]?
Hoe?

*Mag ik je even
wat vragen?*

Bijlage 7 – Overzicht bewijsstukken

Waarheen leren zij?

Op nationaal niveau zijn er wettelijk verplichte kerndoelen, referentieniveaus voor taal en rekenen en eindtermen beschreven, zie [Leerplan in beeld](#).

Vergelijking rijbewijs: Rijbewijs B, bevoegd om in een auto tot 3500 kg te rijden.

Zorg bij deze draad voor een overzicht van de doelen van het onderwijs dat je aanbiedt. Heeft jouw school schooleigen doelen, voeg deze dan toe. Wie zorgt hiervoor?

Wanneer leren zij

Scholen bepalen zelf hoeveel tijd ze besteden aan vakken/leergebieden, de verdeling van uren over het jaar, de week, de dag en hoe de lessen over de dag wordt ingevuld. Voorwaarde is dat de keuze binnen de wettelijk vastgestelde onderwijstijd valt.

Vergelijking rijbewijs: de leerling oefent twee uur per week op een eigen gekozen tijdstip.

Zorg bij deze draad voor een print van het rooster, de lesurentabel en het jaaroverzicht. Wie zorgt hiervoor?

Wie begeleidt hen bij het leren?

Wie draagt er allemaal bij aan het leerproces van de leerlingen en vanuit welke rol? Het gaat dan bijvoorbeeld om de rollen leraar, vakdocent, ambulante begeleider, onderwijsondersteuner, coach, etc. Beschrijf voor elke rol taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden.

Vergelijking rijbewijs: leerling wordt begeleid door een rij-instructeur en een theorie-expert.

De kaarten met docentenrollen zijn gemaakt tijdens bijeenkomst 1. Wie neemt ze mee?

Waarmee leren zij?

Met welke bronnen en (didactische) materialen leren zij? Denk aan methodes, (zelf) ontwikkelde projecten of lessen, digitale bronnen, materiaal ontwikkeld door externe partners als culturele instellingen.

Vergelijking rijbewijs: de leermaterialen zijn de auto en het theorieboek.

Selecteer voor deze draad een representatief aantal voorbeelden van de leermaterialen die tijdens bijeenkomst 1 zijn genoemd. Wie zorgt hiervoor?

Met wie leren zij?

Onder groeperingsvorm bedoelen we de verschillende manieren waarop leerlingen werken in de school en klas: individueel of in groepen (heterogeen, homogeen, niveau, interesse).

Vergelijking rijbewijs: de leerling leert individueel.

Neem voor elke groeperingsvorm een kaart of foto zo nodig met een korte beschrijving. Wie zorgt hiervoor?

Waar leren zij?

Onder leeromgeving verstaan we daar waar het leren plaatsvindt: op school, in de omgeving, op locatie, op de stageplek of thuis. Bij de leeromgeving binnen de school behoren ook practicum-lokalen, werkhoeken, bibliotheek, schoolplein.

Vergelijking rijbewijs: het leren speelt zich af op de weg, thuis en in de rijnschool.

**Maak van elke leeromgeving een foto of neem een kaart met een korte beschrijving.
Wie zorgt hiervoor?**

Hoe wordt hun leren getoetst of gemonitord?

In de klas richt toetsing of monitoring zich op de mate waarin leerlingen de leerdoelen bereiken of ernaartoe op weg zijn: deze beoordeling kan zowel formatief als summatief zijn.

Vergelijking rijbewijs: rijexamen inclusief drie bijzondere verrichtingen en theorie-examen.

**Selecteer voor deze draad een representatief aantal voorbeelden van toetsen of monitoring.
Wie zorgt hiervoor?**

Wat leren zij?

De leerinhouden zijn vaardigheden, kennis en houdingen die zijn afgeleid van de kerndoelen, referentieniveaus en/of eindtermen. Dat zijn bijvoorbeeld voorbeeldmatig uitgewerkte tussendoelen van SLO. Je kunt ook schooleigen leerinhouden vaststellen.

Vergelijking rijbewijs: rijvaardig, rij-inzicht en kennis van regel- en wetgeving.

**Zorg voor een representatief overzicht van de inhoud van het onderwijs dat je aanbiedt.
Wie zorgt hiervoor?**

Hoe leren zij?

Dit zijn de pedagogisch-didactische keuzes die een leraar maakt en zichtbaar worden in de leeractiviteiten waarmee leerlingen hun leerdoelen bereiken.

Vergelijking rijbewijs: Theorie individueel regels en toepassing leren, soms in klasverband, overige tijd op de weg met rij-instructeur.

**Selecteer een representatief aantal voorbeelden van de leermaterialen die zijn genoemd.
Wie zorgt hiervoor?**

Bijlage 8 – Alle bewijsstukken verzamelen

Zorg bij elke draad voor een representatief beeld van je huidige en uitgevoerde onderwijs.

Waarheen leren zij?

Zorg bij deze draad voor een overzicht van de doelen van het onderwijs dat je aanbiedt. Heeft jouw school schooleigen doelen, voeg deze dan toe.

Wanneer leren zij?

Zorg bij deze draad voor een print van alles wat met tijd te maken heeft, bijvoorbeeld het rooster, de lesurentabel en het jaaroverzicht.

Waarmee leren zij?

Selecteer voor deze draad een representatief aantal voorbeelden van je leermaterialen.

Met wie leren zij?

Neem voor elke groepeeringsvorm een kaart of foto, zo nodig met een korte beschrijving.

Waar leren zij?

Maak van elke leeromgeving een foto of neem een kaart met een korte beschrijving.

Hoe wordt hun leren getoetst?

Selecteer voor deze draad een representatief aantal voorbeelden van toetsen/monitoring.

Wie begeleidt hen bij het leren?

De kaarten met docentenrollen zijn gemaakt tijdens bijeenkomst 1.

Wat leren zij?

Zorg bij deze draad voor een representatief overzicht van de inhoud van het onderwijs dat je aanbiedt.

Hoe leren zij?

Selecteer voor deze draad een representatief aantal voorbeelden van je leermaterialen.

Bijlage 11 – Praktijkopdracht voorbereiden

Stel dat je morgen wakker wordt en het gekozen verbeterpunt is binnen de school aangepakt. Wat zou jij dan zien, horen, merken op school en in de klas? Wat merken de leerlingen van de verbetering? Waar zie je dat aan?

Beschrijf in tweetallen zo concreet mogelijk hoe een dag er uitziet als de verandering is doorgevoerd. Vul elkaar aan. Schrijf het op een flipover of houd het beeld vast op een andere manier.

Bijlage 12 – Pas op de plaats

Welke vaardigheden en kennis zijn er nodig?

1. _____

2. _____

3. _____

Wie pakt dit op? _____

Welke 'losse eindjes' neem je mee?

1. _____

2. _____

3. _____

Wie bewaakt de 'losse eindjes'? _____

Wat is er verder nog nodig om ervoor te kunnen gaan?

1. _____

2. _____

3. _____

Wie draagt hier zorg voor? _____

Wat is er nog nodig om achter het verbeterpunt/doelstelling te kunnen staan?

1. _____

2. _____

3. _____

Wie pakt dit op? _____

Welke kennis is er nog nodig om het SMART plan uit te voeren?

1. _____

2. _____

3. _____

Wie pakt dit op? _____

Bijlage 13 – Wat is er die nacht gebeurd?

In dit overzicht vind je een toelichting op alle negen spinnenwebdraden, de negen curriculumaspecten van je curriculum. Deze informatie koppel je terug tijdens de dialoog rondes.

Let wel: als je werkt aan een onderwijsverbetering, bewegen niet altijd alle draden mee.

Allemaal samen

Wat is er die nacht gebeurd met de spinnenwebdraad - waarheen leren zij?

Voor elk schooltype zijn er doelen vastgesteld vanuit de overheid. Voor jouw team zijn dat bijvoorbeeld de wettelijk verplichte kerndoelen, referentieniveaus voor taal en rekenen of eindtermen. Maar dat zijn niet de enig doelen. Denk ook aan vervolgonderwijs, persoonsvorming of burgerschap.

Denk bijvoorbeeld bij wat er is gebeurd die nacht aan vragen als:

- Zijn er schooleigen doelen toegevoegd die vakinhoudelijk zijn? Zoals een hoger taalniveau?
- Zijn er schooleigen doelen toegevoegd voor een betere aansluiting met hun vervolgonderwijs?
- Zijn er schooleigen doelen toegevoegd rond persoonsvorming of maatschappelijke betrokkenheid?

We hebben:

Groep 1

Wat is er die nacht gebeurd met de spinnenwebdraad - wat leren zij?

De leerinhouden zijn vaardigheden, kennis en houdingen die je afleidt van alle doelen. Je kunt hierbij putten uit de voorbeeldmatig uitgewerkte tussendoelen van SLO of curriculum in beeld. Op lesniveau stellen leraren zelf doelen.

Denk bijvoorbeeld aan vragen als:

- Heb je leerlijnen op basis van leerinhouden gemaakt?
- Kunnen leerlingen meer eigen inhoudelijke keuzes maken?
- Heb je samenhang aangebracht tussen vakken?
- Heb je inhouden die differentiatie mogelijk maken?

We hebben:

Wat is er die nacht gebeurd met de spinnenwebdraad - hoe leren zij?

Een didactisch model draagt eraan bij dat leerlingen weten wat er van hen verwacht wordt. Hierin staat duidelijk beschreven hoe het leren is vormgegeven en zo eenduidig uitgevoerd wordt door een team leraren. De didactische aanpak wordt zichtbaar in de opdrachten die door leraren zijn geselecteerd uit de methode of voor de leerlingen zijn ontwikkeld. Het zijn de dragers van het curriculum.

Denk bijvoorbeeld aan vragen als:

- Maak je andere keuzes uit de methode?
- Zijn de leeractiviteiten herschreven, aangevuld, verhelderd, vereenvoudigd?
- Zijn de leeractiviteiten meer op elkaar afgestemd als het gaat om didactiek?

- Gaan al je leeractiviteiten uit van doelen?
- Zijn er meer of minder leeractiviteiten?
- Zijn de leeractiviteiten gescreend op leerlingentaal of op de manier waarop je instructies geeft?

We hebben:

Wat is er die nacht gebeurd met de spinnenwebdraad - waarmee leren zij?

Welke materialen en bronnen gebruiken zij om te leren? Denk aan boeken, methodes, eigen geschreven opdrachten, websites, softwareprogramma's.

Denk bijvoorbeeld aan vragen als:

- Zijn er andere of meer bronnen/leermaterialen geselecteerd?
- Zijn er die nacht andere of betere bronnen toegankelijk gemaakt? Opnieuw geordend?
- Zijn leerlingen de bronnen/leermateriaal anders gaan gebruiken?

We hebben:

Wat is er die nacht gebeurd met de spinnenwebdraad - wanneer leren zij?

De indeling van de tijd gaat over de verdeling over leeractiviteiten/leerstof/vakken. Met 'tijd' wordt ook het ritme in het schooljaar, de periode, de schoolweek en dag bedoeld.

Denk bijvoorbeeld aan vragen als:

- Is het rooster aangepast?
- Is het onderwijs meer flexibel geworden?
- Heeft het onderwijs meer keuzemomenten voor de leerling?

We hebben:

Groep 2

Wat is er die nacht gebeurd met de spinnenwebdraad - hoe wordt hun leren getoetst?

Onder toetsing verstaan we de manier waarop gekeken wordt of leerlingen hun doelen hebben behaald. Dit kan zowel formatief als summatief. Summatief toetsen is het kwalificerend toetsen, het leidt tot een cijfer of voldoende. Met formatieve toetsen begeleid je het leren van de leerling gericht op hoe zij zich ontwikkelen.

Denk bijvoorbeeld aan vragen als:

- Hoe worden leerlingen gemonitord?
- Ben je op een andere manier feedback gaan geven?
- Is de verhouding tussen de verschillende manieren van toetsen/monitoren aangepast?
- Zijn alle toetsen/volgsystemen gescreend op taal?
- Zijn alle toetsen/volgsystemen op een aantal kwaliteitsaspecten gescreend?

We hebben:

Wat is er die nacht gebeurd met de spinnenwebdraad - wie begeleidt hen bij het leren?

Onderwijsrollen zijn de verschillende rollen van leraren en externe begeleiders die een bijdrage leveren aan het leerproces van leerlingen tijdens het onderwijs. Wil je het leerproces van de leerling goed begeleiden, zorg dan voor een eenduidige uitvoering door het team.

Dat kan als je een aantal zaken concreet beschrijft:

1. taken, denk aan coachen, lesgeven, beoordelen, signaleren
2. verantwoordelijk zijn voor een goede begeleiding, eerlijke kansen,...
3. bevoegdheden, denk aan verschillende bevoegdheden voor teamleiders en leraren, klasassistenten,...

Denk bijvoorbeeld aan vragen als:

- Zijn er onderwijstaken bijgekomen, aangepast?
- Ben je je taken anders uit gaan voeren?
- Ben je leerlingen op een ander manier gaan begeleiden?

We hebben:

Wat is er die nacht gebeurd met de spinnenwebdraad - met wie leren zij?

Onder groeperingvorm vallen de verschillende manieren waarop je leerlingen indeel in groepjes. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren op basis van interesse, de mate waarin ze de lesstof al beheersen, dynamiek,...

Denk bijvoorbeeld aan vragen als:

- Zijn de leerlingen op een andere manier ingedeeld in groepen?
- Zijn de leerlingen meer gaan samenwerken of meer individueel?
- Zijn de leerlingen op niveau ingedeeld?
- Zijn de leerlingen op interesse ingedeeld?

We hebben:

Wat is er die nacht gebeurd met de spinnenwebdraad - waar leren zij?

De leeromgeving is de fysieke en digitale omgeving waarin leerlingen leren. Denk aan lokalen, werkplekken, stilleruimtes, computerlokalen, zowel binnen als buiten de school. Hoe ze zijn ingericht, hoe worden ze gebruikt, hoe vaak ze worden gebruikt.

Denk bijvoorbeeld aan vragen als:

- Is de inrichting van de leeromgevingen aangepast?
- Ben je de leeromgevingen anders gaan gebruiken? Of meer of minder?
- Zijn er leeromgevingen bijgekomen? Binnen of buiten de school?

We hebben:

Bijlage 14 – het SMART plan

Een SMART doelstelling beschrijven is richtinggevend: het geeft aan wat je concreet wilt bereiken. Bovendien wordt aangegeven welke resultaten wanneer moeten zijn bereikt.

De S staat voor Specifiek

Omschrijf het doel zo concreet mogelijk. Het gaat om een waarneembaar resultaat waaraan een getal, bedrag, percentage of ander kwantitatief gegeven verbonden is, meetbaar en tijdgebonden.

Een vage doelstelling - we gaan voor meer leerling gestuurd - is vaak niet meer dan de wens om de huidige situatie te verlaten. Een echte doelstelling is het nog niet. In je doelstelling geef je antwoord op vragen als:

- Wat willen we concreet bereiken - per draad?
- Wie zijn erbij betrokken?
- Wie gaat het doen?

De M staat voor Meetbaar

Hoe meten we wat we hebben gedaan? Kies een systeem, methode of procedure om te bepalen in welke mate het doel op een bepaald moment bereikt is. We willen alle toetsen aanpassen voor het einde van het jaar, dus 50% voor de zomervakantie.

Wat is er af als het af is? De toetsen staan in de database en worden gebruikt en komend jaar geëvalueerd. Het meetbare kun je zien, horen, tellen, of gebruiken en het is normerend.

De A staat voor Acceptabel

Check je SMART plan aan de hand van deze drie vragen:

1. Is het in overeenstemming met het beleid en de doelstellingen van de organisatie? Met de visie?
 2. Zijn de betrokkenen bereid zich te verbinden aan de doelstelling?
- Als je een SMART doel voor jezelf stelt, dan is het voldoende dat je het zelf accepteert. Maar wanneer je samen een doel formuleert, is het belangrijk dat er draagvlak voor is. Wil iedereen dit doel bereiken, anders wordt het doel niet gehaald of beklijft de verandering niet.

De R staat voor Realistisch

Check je SMART plan aan de hand van deze drie vragen:

1. Is het doel (binnen de geplande tijd) haalbaar?
2. Ligt er een uitvoerbaar plan met aanvaardbare inspanningen?
3. Is er voldoende knowhow, capaciteit, middelen en bevoegdheden?

De T is van Tijdgebonden

In het plan staan de antwoorden op de deze vragen:

1. Wanneer beginnen we met de activiteiten?
2. Wanneer zijn we klaar?
3. Wanneer is het doel bereikt?

Een SMART doelstelling heeft een duidelijke begin- en einddatum.

Smart plan van:

Verbeterpunt:

.....

.....

.....

.....

.....

Doelstelling met daarin helder verwoord, maar nog niet specifiek:

- wat we concreet willen bereiken;
- wie we erbij betrekken;
- wie het gaat doen.

.....

.....

.....

.....

.....

Doelstelling uitgewerkt

Wie	doet wat	wanneer

De check:

Is het plan acceptabel?

- Is het in overeenstemming met de doelstellingen, visie en het beleid van de school?
- Zijn alle betrokkenen bereid zich te verbinden aan de doelstelling?

Is het plan realistisch?

- Is het doel binnen de geplande tijd haalbaar?
- Ligt er een uitvoerbaar plan met aanvaardbare inspanningen?
- Is er voldoende knowhow, capaciteit, middelen en bevoegdheden?

Zijn de resultaten meetbaar?

Hoe gaan we meten en wanneer gaan we meten?

Nog openstaande vragen:

.....

.....

.....

.....

.....

Voorbeeldmatig ingevuld SMART plan

Verbeterpunt:

Onze leeractiviteiten spreken onze leerlingen niet aan en we nemen ze teveel aan de hand, waardoor hun motivatie ver te zoeken is.

Doelstelling met daarin helder verwoord, maar nog niet specifiek:

- wat we concreet willen bereiken;
- wie we erbij betrekken;
- wie het gaat doen.

Het team realiseert helder beschreven opdrachten in realistische contexten, met echte vraagstukken die aansluiten bij de belevingswereld van de leerlingen. De ontwikkelingslijn is gericht op steeds meer keuzes en meer autonomie voor de leerlingen. De aanpassingen leiden ertoe dat de werkhouding en motivatie van de leerling in positieve zin verandert, waardoor resultaten verbeteren.

Doelstelling uitgewerkt

Helder beschreven opdrachten in realistische contexten met echte vraagstukken

Dit betekent voor onze leeractiviteiten dat [namen] op [datum] 50% van de opdrachten daar waar nodig heeft aangepast. Elke opdracht voldoet aan deze criteria:

- Inleiding
- Opdrachtbeschrijving met een realistisch vraagstuk en wat je verwacht van de leerling
- Wie de opdracht begeleidt
- Waar het leren plaatsvindt of plaats kan vinden

- Tijdsindicatie
- Benodigde materialen, hulpmiddelen, websites en instructiefilmpjes
- Heldere beoordelingscriteria
- Hoe en wanneer opleveren
- Leerlingentaal, eventuele 'moeilijke' woorden apart uitleggen

Tijdsinvestering ...

Leerlijn

Voor de opbouw van de inhoudelijke leerlijn zorgen [namen] dat op [datum] alle inhouden van alle leeractiviteiten als volgt zijn opgebouwd:

Per periode nemen de leeractiviteiten in complexiteit toe. In de leerlijn neemt de begeleiding af en je beschrijft hoe dat gebeurt.

Na het eerste jaar bestaat het aanbod uit minimaal twee opdrachten voor leerlingen om te kiezen.

Tijdsinvestering ...

Begeleiding van de leerling

[Naam] beschrijft voor [datum] alle onderwijsrollen uit van het team naar taak, bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Op basis hiervan onderzoeken we welke scholing gewenst is.

- a. Vakdocent
- b. Coach
- c. LOB-begeleider
- d. ...

Scholing

[Naam] geeft voor [datum] scholing zodat iedereen in overeenstemming met bovenstaande lesgeeft. Het gaat dan om:

- het voorbereiden en voeren van begeleidingsgesprekken;
- het voorbereiden, voeren en beoordelen van portfoliogesprekken.

Intervisie

Aansluitend start het team met tweemaandelijks intervisie i.v.m.:

- de taakopvatting die hoort bij de onderwijsrollen;
- eenduidige benadering van de leerlingen;
- communicatie naar en met ouders.

Tijdsinvestering ...

Het rooster

[Naam] maakt een rooster waarin vanaf [datum] uren zijn opgenomen voor de begeleidingsgesprekken van alle leerlingen die meer zelfstandig werken en uren voor zelfstandig werken met aanwezigheid van een coach.

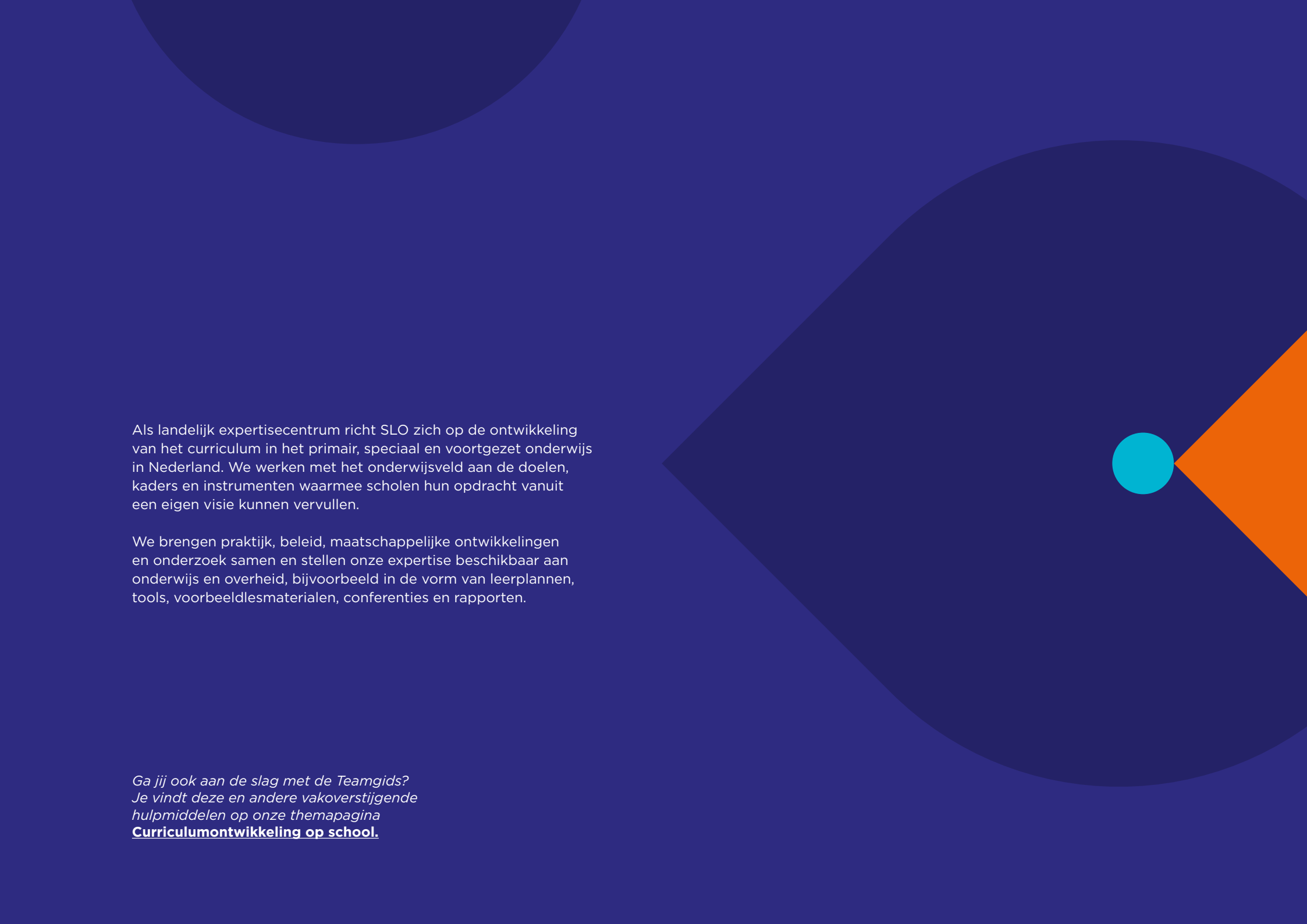
Tijdsinvestering ...

Werkplekken

[Naam] draagt er zorg voor dat er op [datum] 30 werkplekken zijn waar onze leerlingen zelfstandig kunnen werken.

Tijdsinvestering ...

Als landelijk expertisecentrum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

*Ga jij ook aan de slag met de Teamgids?
Je vindt deze en andere vakoverstijgende
hulpmiddelen op onze themapagina
Curriculumontwikkeling op school.*